

NOORDER

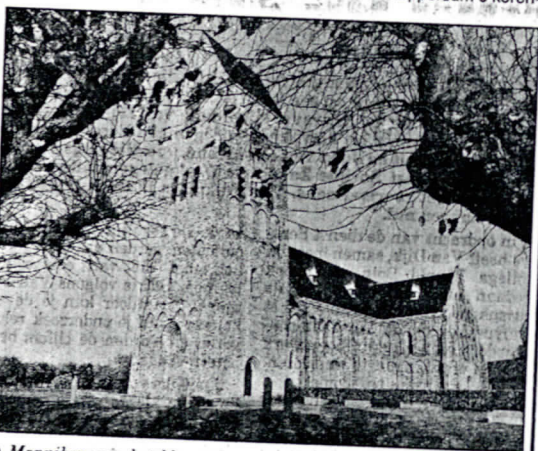
door Jaap D. Homan

Struunroute leidt wandelaars door zeeleigebied Fivelingo

Burgemeester L. Pit van de gemeente Loppersum kan morgen de wandelschoenen aantrekken. Hij en een afgevaardigde van de gemeente Ten Boer krijgen in café-restaurant "De Lopster Kroon" in Loppersum de eerste exemplaren overhandigd van al weer een nieuwe struunroute. Het is een uitgave van de Stichting ter ondersteuning van de Vereniging Kleine Dorpen Groningen. De wandeling, nummer 7, die met name door de gemeente Loppersum voert en terloops Ten Boer 'even aandoet' (Lellens), heeft een lengte van ongeveer 17 kilometer.

verdiens tegenover stonden. Het kwam zelfs tot een de oprichting van een vakbond, de naaistersbond 'Allen Een'. In 1903 trouwde zij en kwam in Westeremden wonen, aan het Abt Emopad 4. Met haar man Melle Stel vormde zij de spil van de plaatselijke SDAP. Later werd zij lid van de Sociaal Democratische Partij, een voorloper van de CPN. Zij was van 1919 tot 1927 lid van de provinciale staten. In 1922 verhuisde Roosje Vos naar Groningen waar zij tien jaar later overleed.

Al wandelend ziet men aan de westkant van Loppersum e koren-

• Monniken van het klooster van Aduard legden basis voor kerk van Stedum. (Foto: Archief NuhN)

en is verkrijgbaar bij plaatselijke VVV-kantoren en bij de provinciale VVV in Groningen (f 3.95). De route gaat door het centrale deel van het zee-leigebied van Fivelingo.

De wandelaar maakt onderweg kennis met de wierdedorpen Stedum, Westeremden, Loppersum en Lellens. In het boekje gaat men als startpunt uit van het station in Stedum maar natuurlijk kan de draad overal worden opgepakt. Stedum heeft de huidige kruiskerk te danken aan de monniken van de abdij van Aduard. Onder hun leiding werd deze kerk in romano-gotische stijl in de eerste helft van de 13e eeuw gebouwd. De eerste kerk, opgetrokken uit hout, werd in de 9e of 10e eeuw gesticht en omstreeks 1100 vervangen door ene bouwwerk uit tufsteen. Gaven de monniken dus de eerste aanzet voor kerk 3, in latere eeuwen werd er verder aan gewerkt. In de 15e eeuw werden de gewelven voorzien van schilderingen maar na de reformatie werden deze "Paapse uitingen" overgewit. Bij restauratiewerkzaamheden kwamen ze echter weer te voorschijn en werden daarop direct geconserveerd.

Aan het einde van de 16e eeuw werd de kerk ingericht voor de protestantse erediens. Tussen 1668 en 1680 zorgde Johannes Clant van Stedum voor het huidige interieur, die na het overlijden in 1665 van zijn vader Adriaan de borg Nittersum in Stedum erfde. Ter nagedachtenis aan zijn vader liet Johannes in de kerk een grafmonument oprichten dat in 1672 werd gemaakt door de beroemde beeldhouwer Rombout Verhulst. Johannes stierf in 1694; een rouwbord in de kerk herinnert nog aan hem. Hij was een man, die hield van pracht en praal want hij liet zelfs de borg afbreken en vervangen door een 'deftig' landhuis, dat was ontworpen door de Amsterdams architect P. Vingboons.

Houdt de kerk zich al vele eeuwen staande, het huis werd in 1818 publiek verkocht en gesloopt. Wat nog herinnert aan de vroegere borg zijn de binnengrachten, die weer zijn uitgegraven en de oorspronkelijke oprijlaan die in het kader van de ruilverkaveling in oude glorie is hersteld en met lindebomen beplant.

Westeremden was geruime tijd de woonplaats van Roosje Vos. Zij werd in 1860 in Amsterdam geboren, leerde op heel jonge leeftijd al het vak van naaister en klom, toen zij dit beroep uittoetende met collega's op de barricaden omdat er lange werkdagen werden gemaakt waar slechts lage

en pelmolen "De Stormvogel", een bovenkruier die in 1849 werd gebouwd. De molen heeft een achtkantige houten opbouw, geplaatst op een stenen onderbouw. Wil men het interieur van de molen bezichtigen dan moet met molenaar I.J. Nienhuis, Molenweg 65 (tel 05967-1342) een afspraak worden gemaakt.

Lipkes

Verlaat men Loppersum richting Lellens dan passeert men de voormalige steenfabriek "De Onderneming", in het begin van deze eeuw opgericht door de gebroeders Albert en Hendrik Sprenger. Hun vader was in de vorige eeuw uit het Duitse vorstendom Lippe naar Groningen gekomen om er te werken. Hem waren al veel seizoenarbeiders uit Lippe voorgegaan. Vanaf het begin van de 17e eeuw was er al sprake van een jaarlijkse trek van deze mensen naar het Nederlandse kustgebied. Tot in de vorige eeuw kwamen die mensen hier gras maaien, turf steken en later ook stenen bakken. Hun aandeel was zelfs zo groot dat aan het einde van de 18e eeuw driekwart van het totale aantal arbeiders in de Groninger tichelwerken bestond uit mensen uit Lippe. Na de Frans-Duitse oorlog (1870-1871) was er in het Duitse keizerrijk voldoende werk tegen stijgende lonen zodat veel Lipkers naar hun vaderland terugkeerden om daar stenen te bakken. Tot degenen, die echter in Groningen bleven behoorde ook de vader van Albert en Hendrik Sprenger.

Het was niet toevallig dat de steenfabriek juist bij Loppersum was gebouwd. Klei is een belangrijke grondstof voor het maken van steen en die was in ruime mate aanwezig. Knipklei, een zware en vette grondsoort, lag er dicht aan de oppervlakte. Na het verwijderen van de bouwvoor werd de klei afgegraven of afgeteerd, en op door paarden getrokken lorries naar de fabriek getransporteerd. Daarna werd de teelgrond weer teruggezet en konden er weer producten worden verbouwd. Voor het bakken van steen, dakpannen of drainbuizen was ook brandstof nodig. Aanvankelijk werd veel turf verwerkt, later steenkool. Dit materiaal werd per schip via het Damsterdiep aangevoerd. Op de terugvaart namen de schippers de eindproducten mee.

